

Asia: VN/2166/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain väliaikaisesta muuttamisesta (opintosetelikokeilu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää lausuntopyyntöä ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

SLL pitää esitystä opintosetelikokeilusta kannatettavana. Se luo ilman opiskelupaikkaa jääville nuorille mahdollisuuden etsiä omaa suuntaansa ilman painetta ensikertalaisuusaseman menettämisestä. Samaan aikaan se mahdollistaa korkeakouluopintojen aloittamisen välittömästi lukion jälkeen niille nuorille, jotka jo tietävät minne haluavat suunnata, mutta eivät ole päässeet vielä tutkinto-opintojen piiriin.

Tuoreista ylioppilaista valtaosa, noin 80 prosenttia, hakee opiskelemaan suoraan lukiosta. Vuonna 2024 julkaistun Lukiolaisbarometrin mukaan noin 60 prosenttia haluaisi jatkaa opintojaan heti lukion tai asevelvollisuuden suorittamisen jälkeen. Kuitenkin vain noin kolmasosa tuoreista ylioppilaista pääsee jatkamaan opintojaan suoraan lukiosta. Opintosetelin avulla ilman opiskelupaikkaa jääneillä nuorilla on mahdollisuus suorittaa maksuttomasti kurseja, jotka auttavat seuraavan vuoden pääsykokeissa ja jotka voi myöhemmin hyväksilukea tutkintoon.

SLL pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä on valittu myöntää opintoseteleitä myös niille, jotka ovat saaneet opiskelupaikan, mutta eivät ole ottaneet sitä vastaan. Ensikertalaisuuskiintiö pakottaa nuoret taktikoimaan opiskelijavalinnoissa ja jättämään opiskelupaikkoja vastaanottamatta, elleivät ne ole mieluisia. Tämä näkyy selkeästi myös tilastoissa, sillä esimerkiksi vuonna 2025 opiskelupaikan saaneista alle 30-vuotiaista ensikertaisista hakijoista 20 prosenttia jätti saamansa opiskelupaikan vastaanottamatta, kuten myös hallituksen esityksessä todetaan.

SLL kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

1. Hallituksen esitysluonnoksessa kansainvälisiä toisen asteen tutkintoja, kuten International Baccalaureate (IB), European Baccalaureate (EB) tai Deutsches Internationales Abitur (DIA) ei ole erikseen huomioitu opintoseteliin oikeuttavina toisen asteen tutkintoina. Kansainväliset tutkinnot ovat sikäli suomalaiseseen ylioppilastutkintoon rinnastettavia toisen asteen tutkintoja, että niillä voi hakea suomalaisiin korkeakouluihin. Esimerkiksi IB-tutkinnon voi suorittaa 16 eri lukiossa Suomessa. IB-tutkinnon suorittaa vuosittain noin 600 opiskelijaa.

SLL esittää, että hallituksen esityksessä kansainväliset toisen asteen tutkinnot mainittaisiin vielä erikseen opintosetelikokeiluun oikeuttavina tutkintoina ja esitettyä valmistumisaikaa muokattaisiin siten, että se huomioi myös kansainvälisestä tutkinnosta valmistumisen, sillä esimerkiksi IB-tutkinnon suorittavat valmistuvat vasta syyslukukauden puolella.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa tuodaan esille, että työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut nuori voi opiskella työttömyysetuutta menettämättä sellaisia avoimia korkeakouluopintoja yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa, joiden opintosuunnitelman mukainen kesto on yhdenjaksoisesti tai jaksotettuna enintään kolme kuukautta (s. 21). Yli kolme kuukautta yhtäjaksoisesti tai jaksotettuna kestävä opintokokonaisuudet luetaan päätoimisiksi, jos opintojen laajuus on keskimäärin vähintään viisi opintopistettä opiskelukuukautta kohti. Tällöin opiskelija menettää oikeutensa työttömyysturvaan.

Opintosetelikokeilun mukaiset 30 opintopisteen laajuiset opinnot ylittävät kestoltaan ja laajuudeltaan edellä mainitun rajoitteen, eli opintojen suorittamisen myötä nuori menettäisi työttömyysetuuden, mikäli saa sellaista. SLL tulkitsee, että yksittäisten kurssien suorittaminen kahden vuoden käyttöaikana ei johda työttömyysetuuden menettämiseen, mutta esim. väylä- tai polkuopintokokonaisuuden suorittaminen johtaa, sillä ne voidaan tulkita päätoimisiksi opinnoiksi. SLL:n näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa olisi syytä tuoda ilmi, että työttömyysturvalainsäädäntö voi olla este avoimen opintojen suorittamiselle, mikäli opintojen suorittaminen johtaa työttömyysturvan tai siihen liittyvän oikeuden menettämiseen.

3. Hallituksen esitysluonnoksessa on huomioitu ristiriita, joka liittyy alle 25-vuotiaisiin nuoriin kohdistuvaan hakeutumisvelvoitteeseen jatko-opintoihin (s. 28). Työttömyysturvalainsäädännön mukaan nuoren on haettava vähintään kahteen syksyllä alkavaan hakukohteeseen ollakseen myöhemmin oikeutettu työttömyysturvaan, mikäli jää yhteishaussa ilman opiskelupaikkaa tai välivuonna ilman ansiotuloja. Opintosetelikokeiluun liittyvän hakeutumisvelvoitteen mukaan nuoren on haettava vähintään yhteen hakukohteeseen ollakseen oikeutettu opintoseteliin.

Työttömyysturvaan liittyvän hakeutumisvelvoitteen mukaan hakijan on myös käytävä hakukohteiden valintaperusteiden edellyttämässä valinta- ja soveltuvuuskokeissa. Opintosetelikokeilun osalta velvollisuudesta valinta- ja soveltuvuuskokeisiin osallistumiseen ei hallituksen esitysluonnoksessa ole mainintoja. SLL tuo esille, että eri lainsäädäntöihin liittyvät, keskenään ristiriitaiset käytänteet voivat

hämmentää nuoria, mitä on vaikea ratkaista viestinnällä. SLL esittää, että mahdollisesta velvoitteesta tai velvoittamattomuudesta osallistua pääsy- ja soveltuvuuskokeisiin tehdään esitysluonnokseen selkeä kirjaus väärinkäsitysten välttämiseksi.

4. Hallituksen esitysluonnoksessa tuodaan esille, että avoimeen korkeakouluopetukseen osallistuu nykyisin enemmän naisia kuin miehiä (s. 20). Luonnoksen mukaan opintosetelikokeilu voi lisätä miesten osuutta avoimessa korkeakoulussa. Mikäli kokeilu ei tasaisi miesten ja naisten osallistumisen eroja, hyödyttäisi avoimen opintojen maksuttomuus enemmän naisia. SLL kiinnittää huomiota siihen, että on todennäköistä, että kokeilun ensimmäisenä vuotena seteleitä kohdistunee miehiä enemmän naisille, koska miehiä koskee asevelvollisuus, mutta osallistuminen voi tasaantua myöhemmin.

5. Hallituksen esityksessä opintosetelin kohderyhmänä käytetään ylioppilaiden osalta lukua (21 500), joka kattaa sekä sellaiset nuoret, jotka ovat hakeneet korkeakouluun että sellaiset nuoret, jotka eivät ole hakeneet yhteishaussa minnekään opiskelemaan (s. 14). SLL:n näkemyksen mukaan kohdejoukon osalta olisi tarkempaa käyttää lukua, joka sisältää vain noin 80 prosenttia vuosittain valmistuvista ylioppilaista, sillä korkeakoulutukseen hakeutuminen ei SLL:n näkemyksen mukaan tule merkittävästi kasvamaan opintosetelikokeilun myötä. Hallituksen esitysluonnoksen sivulla 14 todetaan myös hieman harhaanjohtavasti, että ”opintosetelietuus on tarkoitettu koko tälle joukolle sillä edellytyksellä, että hakee korkeakoulutukseen yhteishaussa”, sillä ”koko tälle joukolle” viittaa kirjauksen kontekstissa myös niihin, jotka eivät ole hakeneet. Tämä voi aiheuttaa hämmennystä loppuosan täsmentävästä kirjauksesta huolimatta.

SLL esittää hallituksen esitysluonnosta täydennettäväksi seuraavilla tiedoilla:

6. Hallituksen esityksessä viitataan hakijasumaan toteamalla, että vuonna 2025 ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen syksyllä alkaviin koulutuksiin oli haettavana 55 000 aloituspaikkaa ja hakijoita oli 148 000 (s. 6). Kaikkien hakijoiden lisäksi olisi syytä tuoda esille, mikä osuus hakijasumasta koostuu nuorista ja ensikertalaisista hakijoista. Mikäli tämä data on irroitettavissa, palvelisi se hallituksen esityksen tavoitetta nuorten korkeakoulusiirtymän nopeuttamisesta.

7. Hallituksen esityksessä viitataan ilmiöön, jossa aiemmin korkeakouluihin hakeneet jättävät myöhemmissä hauissa hakematta uudelleen (s. 7). Ilmiö on huolestuttava, mutta SLL kiinnittää huomiota siihen, että merkittävä osa uudelleen hakematta jättäneistä on oletettavasti vanhempia tai ei-ensikertalaisia hakijoita. Kaikkien hakematta jättävien lisäksi olisi syytä tuoda esille, mikä osuus heistä on nuoria ja ensikertalaisia hakijoista. Mikäli tämä data on irroitettavissa, palvelisi se hallituksen esityksen tavoitetta nuorten korkeakoulusiirtymän nopeuttamisesta.

8. Hallituksen esityksessä (s. 10) sivutaan niin kutsuttuja nuorten toisen asteen koulutuksen jälkeisiä välivuosia. Vuonna 2024 julkaistussa Lukiolaisbarometrissa tutkittiin välivuosia ja kävi ilmi, että lukiolaisista noin neljäsosa suunnittelee jo lukion aikana pitävänsä välivuoden. Lähes kaikki välivuoden pitämistä suunnittelevat aikovat pitää yhden välivuoden. Barometrin mukaan kolme yleisintä syytä välivuoden suunnittelulle ovat: 1) palkkatyö (59 %), 2) tauko ja lepo (54 %) sekä 3) tulevaisuuden suunnittelu (52 %). Nämä tiedot voivat olla hyödyllinen lisä hallituksen esityksen kannalta.

9. Opintoseteli on suunnattu alle 29-vuotiaille nuorille. SLL:n arvion mukaan valtaosa seteleistä tulee kohdistumaan hieman alle ja yli 20-vuotiaille nuorille, jotka ovat valmistuneet ylioppilaaksi nuorten lukiokoulutuksesta. Tämä huomio voisi olla hyödyllinen lisämaininta hallituksen esityksen perustelutekstiin.

Lisätietoja lausunnosta antaa:

Koulutuspolitiikan ja vaikuttamisen asiantuntija Jenni Suutari (jenni.suutari@lukio.fi)

Suutari Jenni
Suomen Lukiolaisten Liitto